

Карел Чапек

Агатон
или За мъдростта

Академиците на Беотия¹ поканиха атинския философ Агатон да им прочете лекция за философията. Въпреки че не беше блестящ оратор, Агатон прие поканата, за да допринесе според силите си за пропагандирането на философията, която, според думите на историка, „изглеждаше в упадък“. В определения ден той пристигна в Беотия, но за лекцията беше още рано; затова Агатон излезе на разходка в околностите на града и в лятната привечер се любуваше на полета на лястовиците над атинските покриви. Когато удари осем часът, той отиде в лекционната зала, но я намери почти празна; само пет-шестима души седяха на пейките. Агатон седна край катедрата и реши да почака малко, докато се съберат повече слушатели; той разгъна свитъка, на който беше написана лекцията му, и потъна в четене.

Тоя свитък съдържаеше всички основни въпроси на философията; започваше с теорията на познанието, даваше се в него дефиниция на истината, подлагаха се на унищожителна критика погрешните възгледи, тоест всички философии по света с изключение на Агатоновата, и се набелязваха в общи линии висшите идеи. Когато Агатон стигна дотук, той вдигна очи: всичките му слушатели бяха девет на брой. Обзе го гняв и мъка; той удари със свитъка о масата и започна лекцията си така:

– Дами и господа, или по-скоро, андрес бойотикой², нямам впечатление градът ви да проявява особен интерес към възвишените въпроси на нашия дневен ред. Аз зная, мъже беотийци, в този момент ви занимават повече изборите за местното буле³, а тук няма място за мъдрост, ни дори за разум: изборите са работа на хитреците.

В този миг Агатон се сепна и се позамисли.

– Я чакайте, чакайте – подхвана той отново, – тъкмо в този момент неволно аз казах нещо, за което досега не съм разсъждавал. Аз споменах трите думи: хитрост, разум, мъдрост. Изрекох ги в състояние на гняв. И трите означават някаква способност на интелекта; чувствавам, че те имат съвсем различно значение, но сега трудно бих могъл да кажа по какво се различават. Извинете, аз веднага ще се върна към темата; нека само си поизясня съдържанието на тези три думи.

– Всъщност, ясно е; – продължи той след малко – противоположност на хитростта е глупостта, докато противоположност на разума е

---

1. БЕОТИЯ – област в Средна Гърция, обкръжена от високи планини.

2. Αὐδρε? δοίβτι?οι (старогр.) – беотийци, беотийски мъже.

3. Буле (старогр.) – съвещателно тяло в гръцките градове, което било избирано от гръцките граждани за известен период, за да ръководи градските работи.

лудостта. Но кое противопоставяме ние на мъдростта? Има идеи, господа, които не са нито хитри, тъй като са твърде прости, нито разумни, тъй като напомнят лудостта, и все пак са мъдри. Мъдростта не прилича нито на хитростта, нито на разума.

– Мъже беотийци, в ежедневието си живот ние, както се казва по гръцки, пет пари не даваме за дефинициите на понятията, и все пак много точно ги различаваме. За някого ще кажете, че е хитър крадец; никога обаче няма да го назовете „разумен“ или дори „мъдър крадец“. Ще похвалите шивача си, като изтъкнете, че цените му са разумни, но няма да кажете, че са мъдри. Тук очевидно има някаква разлика, която ви пречи да смесвате думите.

Когато кажете за някого, че е хитър селяк, вие с това очевидно искате да кажете, че умее изгодно да продаде стоката си на пазара; ако кажете, че той е разумен селянин, вие навярно искате да кажете, че той изобщо е добър стопанин; но когато го назовете мъдър селянин, това може би означава, че той живее правилно, че знае много и умее да посъветва хората, като се отнася сериозно и с разбиране към тревогите им.

Или, да кажем, хитрият политик може да не бъде нищо друго освен един шмекер и вредител на републиката; но разумен ще назовеш само този политик, който, достоен за похвала, умее да ръководи делата за обща полза; докато мъдрият политик, господа, сигурно всички чувствувате това, с една дума, такъв човек ние наричаме „баща на отечеството“ или някак подобно; от това се вижда, че мъдростта крие в себе си нещо особено сърдечно.

Когато кажа за някого, че е хитър, аз имам предвид някакво забележително качество; все едно да кажа, че пчелата има жило или че слонът има хобот. Съвсем другояче ще отбележа, че пчелата е трудолюбива или че слонът е извънредно силен; в това вече има известно признание, аз уважавам силата, но не уважавам хобота. Със същата сериозност ще изтъкна за някого, че е разумен. Но кажа ли, че е мъдър, това вече, уважаеми, е друго нещо, то е все едно да кажа, че го обичам. С една дума, хитростта е дар или талант; разумът е предимство или сила, но мъдростта е добродетел.

Сега вече аз зная каква е разликата между тия три думи. Хитростта е обикновено жестока, злонамерена и егоистична; дири да намери слабостта на ближния и съумява да я използва за своя полза; тя води към успех.

Разумът бива жесток към човека, но е справедлив по отношение на целта; търси общата полза; когато открие слабост или изостаналост у

ближния, гледа да я отстрани с поучение или дисциплина; води към изправление.

Мъдростта не може да бъде жестока, тъй като тя е самата благосклонност и симпатия; тя вече не търси дори общата полза, тъй като твърде обича хората, за да може да обича някаква по-нататъшна цел; намери ли ближния слаб или жалък, тя му прощава и го обича; води към хармония.

Мъже беотийци, чували ли сте някога определението „мъдър“ да се дава на нещастен човек, или на весел, или на кисел и разочарован? Кажете, защо сме свикнали, в нефилософския живот поне, да наричаме мъдър този човек, у когото има най-малко ненавист и който добре се разбира със света? Повторете за себе си много пъти думата „мъдрост“ и пак я повторете; кажете си тази дума, когато сте радостни или тъжни, когато сте уморени, възмутени и нетърпеливи; ще доловите в нея тъга, но тъга кротка; радост, но радост, повтаряща се постоянно и нежно; умора, но умора, изпълнена с импулси, търпение и безкрайно опрощение; и всичко това, приятели, звучи прелестно и тъжно – такъв е гласът на мъдростта.

Да, мъдростта е някаква особена тъга. Своя разум човекът може да вложи цял в творчеството си, може да го осъществи чрез своя труд. Мъдростта обаче винаги ще остане над всяка творба. Мъдрият човек е като градинарят, който наторява лехата или привързва розата към колчето и при това мисли може би за създателя. Делото му никога няма да обхване, нито ще възплъти мъдростта му. Разумът се проявява в делото, мъдростта в преживяването.

Обаче мъдрите поети и хора на изкуството съумяват да вложат в творбите си и това преживяване; те раздават мъдростта си не чрез дела, а направо чрез преживяването. И в това се състои особената цена на изкуството, и нищо в света не може да се сравни с нея.

Ето, аз съвсем се отклоних от темата. Но какво бих могъл да кажа още? Ако мъдростта е в преживяването, а не в мислите, тогава излишно е да ви чета това, което е написано в свитъка.

КРАЙ

© 1932 Карел Чапек
© 1968 Светомир Иванчев, превод от чешки

Karel Čapek
, 1932

Сканиране, разпознаване и редакция: К. Ч.

Издание:

Карел Чапек. Книга апокрифи. Разкази
Издавателство „Народна младеж“, София, 1968
Редактор на издателството Вера Филипова
Художник Иван Кирков
Художествен редактор Иван Стоилов
Технически редактор Лазар Христов
Коректор Мери Керанкова

Karel Čapek. Kniha apokryfů
Vydání 4
Československý spisovatel. Praha, 1964

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/10642>]